ئێران و ئیسرائیل، چی لە دوای شەڕ؟.. عەبدوڵڵا ساڵح

دوای ئەو شەڕە کۆنەپەرستانەی کە لە بەرەبەیانی ڕۆژی هەینی (١٣ی حوزەیرانی ٢٠٢٥) لەلایەن ئیسرائیلەوە، بەفەرمانی (نەتەنیاهۆ)ی جینایەتکار بۆ سەر ئێران دەستی پێکرد و دوانزە ڕۆژی خایاند، وە دوای بەشداری ڕاستەوخۆی ئەمریکا، وەک هاوپەیمانی ئیسرائیل، لە ڕۆژانی کۆتاییدا، سەرۆکی ئەمریکا (ترەمپ) وەک “ناوبژیوانێک” دەرکەوت بۆ کۆتاییهێنان بەو شەڕە. ڕاستی شەڕەکە وەستا، ناوچەکە و جیهانیش هەناسەیەکی ئارامیان هەڵکێشا، بەڵام کۆتایی هاتنەکەی، لانی کەم لە ئێستادا، تەنیا هەر ئاواتێکە و هیچی ترنا، لە بەرئەوەی هۆکارەکانی سەرهەڵدانی هێشتا بە هەمان هێزی خۆیان بەردەوامن و ماون، بەڵام دەتوانرێت ئەم وەستانە وەک “پشوودانی جەنگاوەر” هەژمار بکرێت تا لەوێدا هەر لایەنێک دەست بەرێ بە هەڵسەنگاندنی دەستکەوت و زیانەکانی لەم ڕووبەڕووبوونەوەیەدا و خۆی بۆ پێشهاتەکانی دواتر ئامادە بکا، بە دڵنیایەوە و لە دوا شیکردنەوەدا ، تاکە زەرەرمەند تیایدا جەماوەری ستەملێکراوە لە هەردوو وڵات و ناوچەکە بە گشتی. شەڕەکە وەستاوە، بەو پێیەی ئامانجی ڕوخاندنی کۆماری ئیسلامی نەبووە، بەڵکو سەپاندنی هاوسەنگییەکی نوێی هێز بوو بەسەر ئەم دەوڵەتەدا. ئەمریکا دەیەوێت ئێران دەوڵەتێکی (موتەعاریف) بێ و دەستبەرداری دروشمە تائیفییەکانی بێت بە هەناردەکردنی “شۆڕش” و ببێتە دەوڵەتێکی کراوە بە سەرمایەگوزاری ئەمریکی و تێکەڵ بە پرۆسەی گەشەی سەرمایە بێ لە ناوچەکەدا بەو شێوازەی ئەمریکا مەبەستیەتی.

سادەترین پێناسەی ڕێژیمی ئێران هێزێکی دژە شۆڕشە کە بە پشتیوانی ئەمریکا و ڕۆژئاوا دەسەڵاتی خۆی داسەپاند بۆ ئەوەی ئەو شۆڕشە جەماوەرییە لەخۆ بگرێت کە لە دژی دەسەڵاتی شا (شوباتی ١٩٧٩) سەریهەڵدا. ئەمەش بنەمای سەرهەڵدان و دامەزراندنی بوو. سادەترین پێناسەش بۆ ئیسرائیل دەوڵەتێکی ڕەگەزپەرستە کە لەسەر حسابی ئاوارەبوونی ملیۆنان فەلەستینی دامەزراوە، قەوارەیەکی ڕەگەزپەرستە کە بە ئەمریکایەکی بچکۆلە دادەنرێت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا.

کۆماری ئیسلامی ئێران لە یەکەم پێکدادانی ئەم شەڕەدا، دەستە بژێرترین “نوخبەی” لە سەرکردایەتی سەربازی و کادرە زانستییەکانی تێداچوون. ئەمەش دوای دەیان ساڵ لە هاشوهوشی دروشمی

“هەناردەکردنی شۆڕشی ئیسلامی و بنیاتنانی هیلالی شیعی” وخەرجکردن و بەهەدەردانی ملیارها دۆلار بە جبەخانەی مووشەکیی ڕژێم کە شانازی پێوە دەکرد، دروستکردنی بەرنامەی ئەتۆمی و دامەزراندنی دەستوپێوەند (باسک) لە ناوچەکەدا وەک کارتەکی براوە کە بتوانێت زامنی باڵادەستی خۆی بکات و مەترسی شەڕ لە ناوخۆی خۆیدا دوور بخاتەوە. ئەم (باسکانە) یەک بە دوای یەک داڕمان و ئەوانەشی کە مابوونەوە لە ماوەی شەڕی دوانزە ڕۆژەدا تەنیا تەماشا چیبوون!

هەموو ئەمانە لەسەر حیسابی سەپاندنی توندترین و دڕندەترین شێوەی گەمارۆی ئابووری کە بەسەر خەڵکی ئێراندا سەپێندرا، بەڵام هەر لە یەکەم ساتەکانی ئەم شەڕەوە فشەڵیی ئەم پێکهاتە سەربازییە لە بەرەنگاربوونەوەی ماشێنی جەنگی ئیسرائیل-ئەمریکادا دەرکەوت.

لە سەرەتای دامەزراندنی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە و ئێستاشی لەگەڵ بێت، ڕووبەڕووی هەڕەشەی ڕووخان لە ناوخۆدا بۆتەوە لەسەر دەستی جەماوەری بێتەنگهاتوو، تاکە چەکشی بۆ بەرەنگاری ئەم جەماوەرە، سەرکوت و زیندان و پەتی سێدارە بووە. سەبارەت بە ڕووبەڕووبوونەوەی هەڕەشەی دەرەکیش، دەستوپێوەندەکانی (باسکەکانی) و بەرنامە ئەتۆمییەکەی بە باشترین ئامراز دانراوە بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم مەترسیە.

سەبارەت بە ئیسرائیلیش کە قێزەونترین تاوانی دژ بە خەڵکی سڤیل لە فەلەستین، بە تایبەتی لە کەرتی غەززە، ئەنجام داوە و بەردەوامیشە و درێغی نەکردووە لە بەکارهێنانی کوشندەترین چەکی دژی ئەم خەڵکە، کە دواینیان لە سیاسەتی نا ئینسانی برسیکردندا خۆی دەبینێتەوە.

دوای وەستانی شەڕ، دەبێت مشتومڕەکە، لە ناوخۆدا، لە دەوری بەردەوامی دەسەڵاتی ناتانیاهۆی تاوانباری جەنگ و حکومەتە فاشیستەکەی فەکەس بکا. هەروەها پێویستە سەرنج لەسەر ئەوە بێت کە ئەم سەرکردایەتییە ڕاستڕەوە کۆمەڵگای ئیسرائیل بەرەو کوێ دەبات.

ئایا ئەم حکومەتە ڕاستڕەوە سەرکەوتنەکانی ئەم دواییەی خۆی دەقۆزێتەوە بۆ دەستەبەرکردنی سەرکەوتن لە هەڵبژاردنەکانی داهاتوودا و درێژەدان بە هەوڵەکانی بۆ دەرکردنی دانیشتوانی غەززە و لکاندنی کەرتی ڕۆژئاوا بە ئیسرائیلەوە و لەباربردنی خەونی دەوڵەتی فەلەستینی لە ڕێگەی سیاسەتەکانی دەوڵەتێکی هار و ئینسانکوژ، دەوڵەتێک کە تەنانەت زۆرینەی هاوڵاتیانی ئیسرائیلیش نایانەوێت و پشتیوانیی لێناکەن؟ لە ڕووی دەرەکیشەوە بناغەی سیاسەتەکەی بەردەوام دەبێت لە سەپاندنی ئاشتی بەسەر وڵاتانی ناوچەکە لە ڕێگەی هێزەوە.

گومانی تێدا نییە کە ئەم شەڕە درێژکراوەی هەمان سیاسەتی ئەمریکایە کە لە ساڵی ١٩٩١ بە داگیرکردنی عێراق دەستی پێکردووە،

هەروەها سیاسەتە ڕەگەزپەرستییەکانی حکومەتی ئیسرائیل کە بە دامەزراندنی "ئیسرائیلی گەورە" کار بە جێبەجێکردنی دەکات.
جەوهەری ئەم سیاسەتە لە داڕشتنی نەخشەی سیاسی و ئابووری ناوچەکەدایە بە شێوەیەک کە بەرژەوەندییە ستراتیژییەکانی هەردوو وڵات، ئیسرائیل و ئەمریکا مسۆگەر بکات، لە هەمان کاتدا ڕێگەی دوو ڕکابەری سەرەکی ئەمریکا لە ناوچەکەدا دوور بخاتەوە- چین و پاشان ڕووسیا- و سنووردارکردنی کاریگەرییەکانیان لەوێدا. ئەمریکا بە دەستێوەردانی ڕاستەوخۆ لە شەڕی نێوان ئێران و ئیسرائیل، بە وڵاتانی ناوچەکە و بەتایبەت سعودیەی سەلماند کە شەریکێکی جێگای متمانەیە و ئەو واشنتۆنە نییە کە لە ماوەی دە ساڵی ڕابردوودا دەرکەوتووە، کاتێک سعودیە لە ساڵی (٢٠٢٣)، لە ڕێگەی نێوەندگیری چینەوە، پەیوەندییەکانی لەگەڵ تاران دامەزراندەوە.
ئاشتی لە ناوچەکەدا نە لە ڕێگەی چالاککردنی بەرداشی سەربازیی ئیسرائیل و ئەمریکاوە دێتە دی، نە لە ڕێگەی چالاکی سەربازیی دەستوپێوەندەکانی جمهوری ئیسلامی و سیاسەتە کۆنەپەرستانەکەی بۆ گومڕاکردنی کۆمەڵگا و دوورخستنەوەی لە واقیعی ململانێی بەردەوامی ئەم دوو جەمسەرە کۆنەپەرستە، بەڵکو لە ڕێگەی خەباتی یەکگرتوو و سەربەخۆی چینی کرێکار و هەموو مرۆڤە خەباتکار و ئازادیخوازەکانی ئەم دوو وڵاتە بە تایبەتی و وڵاتانی ناوچەکە بە گشتی بۆ پووچەڵکردنەوەی ئەم سیاسەتە و بنیاتنانی کۆمەڵگایەک کە ئازادی و یەکسانی و ژیانی خۆشگوزەرانی بۆ هەمووان تێدا فەراهەم بێ، دوور لە شەڕ و کارەساتەکانی و ماڵوێرانییەکەی.

عەبدوڵڵا ساڵح